

O'ZBEKISTONNING JAHON HAMJAMIYATI MAMLAKATLARI BILAN IQTISODIY HAMKORLIKLARINI RIVOJLANISHIDA TRANSPORT KOMMUNIKATSIYALARINING ROLI

Abdurahmonova Surayyo Eshqobilovna

QarMII "Ijtimoiy fanlar"

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonning jahon hamjamiyati mamlakatlari bilan iqtisodiy hamkorliklarini rivojlanishida transport kommunikatsiyalarining roli haqida so'z boradi. Muallif arxiv ma'lumotlarga tayanib, mavjud ilmiy adabiyotlar asosida muammoni tahlil qilgan va O'zbekistonning jahon hamjamiyati mamlakatlari bilan iqtisodiy hamkorliklarini rivojlanishida transport kommunikatsiyalarining roli bo'yicha mavjud o'ziga xos jihatlarni o'rgangan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, jahon hamjamiyati, mamlakatlar, iqtisodiy hamkorlik, transport kommunikatsiya.

Mamlakatimiz transport kommunikatsiyalari Markaziy Osiyo transporti yo'llarining, aholi va iqtisodiy resurslarining deyarli uchdan ikki qismini tashkil qiladi. U mintaqa iqtisodiy, madaniy taraqqiyotida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Bu esa respublikamizni rivojlangan mamlakatlar qatoriga olib chiqishda, uning xalqaro obro'-e'tiborini mustahkamlash uchun puxta moddiy negizning yaratilishida muhim rol o'ynaydi. Bizning mintaqamiz jahonda avtomobil, temir yo'l kommunikatsiyalarini taraqqiyoti uchun eng katta qulayliklarga ega. Shuning uchun ham O'zbekistonda transport kommunikatsiyalarining yangi sohalarini takomillashtirishga, ularning yuk tashish quvvatlarini oshirishga tranzit yuklarning mamlakatimiz hududi bo'ylab uzluksiz harakatlanishini ta'minlash, sohaga sarmoya jalb etishga qaratilgan ko'plab xayrli ishlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston transport kommunikatsiyasi bo'yicha 30 dan ortiq xalqaro konventsiyalarga, bitim va shartnomalarga qo'shilgan, transport kommunikatsiyalarni integrallashtirish bo'yicha qator xalqaro dasturlarda ishtirok etmoqda. "O'zbekiston temir yo'llari" kompaniyasi 1993 yildan temir yo'llar hamdo'stligi tashkilotining (OSJD) a'zosidir, Xalqaro temir yo'llar uyushmasi (MSJD), ESKATO-Osiyo-Tinch okeani mintaqasi uchun BMT, Yevropa uyushmasining TESIS dasturi TRASEKA (Evropa, Kavkaz, Osiyo transport yo'li) loyihasi bilan birgalikda ishlarni olib bormoqda. Yevropa qayta qurish va rivojlanish banki, Osiyo rivojlanish banki, Yaponiya Xalqaro hamkorlik banki va boshqa ko'plab mamlakatlar bank tuzilmalari bilan tenglik asosida istiqbolni ko'zlab bitimlar shartnomalar imzolangan.

Markaziy Osiyo mamlakatlarida transport kommunikatsiyalarini rivojlantirish xalq xo'jaligi taraqqiyotining asosiy hal qiluvchi qismlaridan biri hisoblanadi.

Transport kommunikatsiyasi sohasini rivojlantirishda avtomobil va temir yo'llarni ta'mirlash, uni zamonaviylashtirish, yangilarini barpo etish uchun sarmoya jalb qilish, bojxona ishi sohasidagi hamkorlikni rivojlantirish, transport va bojxona sohasida mintaqa mamlakatlarining milliy qonunchiligini o'zaro uyg'unlashtirish zarur. Ayni paytda xavfsizlik masalalariga e'tibor qaratish lozim. Bu yo'nalishdagi hamkorlik yuk tashish xavfsizligini ta'minlash barobarida narkotrafik kabi transmilliy illatlarga qarshi kurashishini ham taqozo etadi.

Markaziy Osiy mamlakatlari jahon iqtisodiyotiga izchil integratsiyalashib bormoqda. Boshqa mamalatlardagi davlatlar bilan o'zaro savdo hajmi muntazam oshmoqda.

Keyingi yillarda Markaziy Osiyo yo'lsozlarining mashina mexanizmlari, loyihalash uskunalari tubdan yangilandi. Yaponiya, Germaniya, Finlandiya, Shvetsiya, Chexiya kabi bir qancha mamalatlarda ishlab chiqarilgan texnikalar bilan ta'minlandi. Ayniqsa Germaniyaning mashhur kompaniya va firmalarining texnologiyalarini o'rganish, ulardan foydalanish bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlarni alohida qayd etish joiz bo'ladi. Keyingi yillaring o'zida ularda "O'zavtoyo'l"ning yuzlab mutaxassislari malakalarini oshirganligi va tahsil olganligi ham bu boradagi ko'lamning nechog'lik kattaligidan yana bir dalolatdir.

Jahon yo'lsozlariga "Virtgen" guruhlarini tanishtirishning hojati yo'q. U ishlab chiqarayotgan kichik hajmdagi kotoklardan tortib, asfalt va sement-beton yotqizuvchi mashina, zavodlarni besh qit'ada ham yaxshi bilishadi. O'zbekistonliklar ham mazkur kompaniya bilan qariyb o'n olti yildirki hamkorlik qilib keladi. Poytaxtimiz shohko'chalari, mamlakatimiz magistral yo'llarining aksariyati nemis hamkorlarining mashina mexanizmlari yordamida barpo etildi va qurilayapti. Qamchiq dovoniga olib boruvchi avtotrassa ularning yangi texnologiyalar asosida sement-beton bilan qoplandi. Uning chidamlilik muddati asfalt yo'lga nisbatan uch marta ortiq bo'lib, qariyb chorak asrni tashkil qiladi.

Hozirgi kunda jahonning transport sohasi mutaxassisleri yuk tashishda dengiz transportining o'rniga temir yo'l transportidan foydalanishning katta samaradorligi haqida ko'plab ilmiy izlanishlar olib bormoqda. Yuk tashishda temir yo'l transporti har tomonlama qulay va foydali ekanligi haqida tavsiyalar berishmoqdalar.

Transport kommunikatsiyalari rivojlanishida uzoq kelajakka mo'ljallangan istiqbolli rejalar amalga oshirilmoqda. Masalan: yangi qurilgan Andijon-O'sh-Qashqar avtomobil yo'li Markaziy Osiyodan Xitoyga chiqish imkonini berdi. Saraxs-Tejan-Mashhad temir yo'li Eronning fors ko'rfazidagi bandargohlarga yo'l ochdi. 2003 yilning 17-18 iyun kunlari Texronda O'zbekiston, Eron va Afg'oniston prezidentlari

Xalqaro Transafg'on yo'lagini barpo etishga qaratilgan "Xalqaro transport yo'nalishlari to'g'risida" gi bitimga imzo chekdilar. Ommon ko'rfaziga chiquvchi bu yo'l bugungi kunda muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda. Bu yo'l orqali kelajakda Hind okeaniga ham yuklarimizni bemalol olib bora olamiz.

Qisqa muddatlarda Toshguzar-Dehqonobod-Boysun-Qumqo'rg'on temir yo'lining qurilganligi Termiz-Hayraton ko'prigi orqali Hind okeaniga chiqishimiz imkonini yaratdi. Yo'l qurilishida Yapon mutaxassislari ham faol qatnashib, umumiy uzunligi 1200 metr bo'lgan beshta metal ko'priknini qurishga 4584000000 ien pul sarfladilar. Ushbu ob'ektlar 2009 yilda qurib tugallandi va foydalanishga topshirildi. 633 kilometrlik Nukus-Sulton Uvaystog'-Miskin-Uchquduq temir yo'lining ishga tushirilishi natijasida Turkmaniston hududiga kirmasdan Navoiy, Xorazm, Qoraqalpog'iston Respublikasi orqali Rossiya, Boltiqbo'yi, Kavkaz, Belorussiya va Evropa mamlakatlariga tranzit yuklarni tashish imkoniyatlari yaratildi. Bu mamlakatimizning Turkmanistonga to'lanadigan katta miqdordagi valyuta mablag'larini tejash imkonini berdi.

Xorij mezonlari talablari asosida qurib bitkazilgan Qamchiq avtomagistrali hozirgi kunda muhim strategik transport kommunikatsiyasi hisoblanadi. U Andijon-O'sh orqali Xitoyning Shinjon viloyatiga, undan Qashqar orqali Tinch okeaniga, Yaqin Sharq va Janubiy Evropa, arab mamlakatlariga, g'arbdan esa Turkmaniston orqali Kavkaz, Eron, Turkiya orqali O'rta yer dengiziga chiqish imkonini beradi. Markaziy Osiyo davlatlari hukumat rahbarlari transport kommunikatsiyalari haqida keyingi yillarda 200 dan ortiq shartnomalar imzoladilar. Bu hujjatlar transport kommunikatsiyalari xo'jaligini integratsiyalashga qaratilgan bo'lib, iqtisodiy hayotni yagona siyosat va o'zaro hamkorlik asosida taraqqiy qildirishga qaratilgan. Shuningdek, mamlakatimizning 30 dan ortiq xalqaro transport kommunikatsiyalari konvensiyalariga, bitim va shartnomalarga qo'shilganligi ham sohaning kelajagi buyukligini, strategik istiqbollari nihoyatda yuksakligini bildiradi. Keyingi yillarda Markaziy Osiyo yo'lsozlarining mashina mexanizmlari, loyihalash uskunolari tubdan yangilandi. Yaponiya, Germaniya, Finlandiya, Shvetsiya, Chexiya kabi bir qancha mamlakatlarda ishlab chiqarilgan texnikalar bilan ta'minlandi. Ayniqsa Germaniyaning mashhur kompaniya va firmalarining texnologiyalarini o'rganish, ulardan foydalanish bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlarni alohida qayd etish joiz bo'ladi. Keyingi yillarning o'zida ularda "O'zavtoyol"ning yuzlab mutaxassislari malakalarini oshirganligi va tahsil olganligi ham bu boradagi ko'lamning nechog'lik kattaligidan yana bir dalolatdir.

Markaziy Osiyo mamlakatlari Boku-Tbilisi-Kars transport koridori doirasida ham faol ishtirok etmoqdalar. 2020 yil Gruziyaga O'zbekiston orqali yuk tashish yo'lga qo'yildi. Ushbu yo'nalish Turkiya va Yevropadan Markaziy Osiyoni Kaspiy orqali Yevropa bilan bog'lash yuk tashish uchun qisqa yo'lni ta'minlaydi.

Shu bilan birgalikda, mintaqada transport-logistika sohasida bir qator muammolar mavjud. Bugungi kunda dengiz portlariga to'g'ridan-to'g'ri chiqish imkoniga ega bo'lmagan mintaqada davlatlarining transport-tranzit harajatlari sezilarli darajada katta bo'lib, ular eksport qilinayotgan mahsulot qiymatining 70-80 foizigacha yetmoqda. Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning BMT shafeligida transport-kommunikasiya aloqalarini rivojlantirish bo'yicha mintaqaviy markazni tashkil etish tashabbusi mintaqada transport-kommunikasiyalar sohasini rivojlantirishga va bir qator ustuvor rejalarni ro'yobga chiqarishda, jumladan mintaqada transport-logistika sohasini umumiy rivojlantirish bo'yicha mintaqaviy dasturlar va strategik ahamiyatga ega hujjatlarni qabul qilishga, to'siqlarni bartaraf etish va istiqbolli transport yo'laklarini shakllantirish bo'yicha yondashuvlarni aniq chora-tadbirlar asosida amalga oshirishga yo'naltirilgan. Prezidentimizning Markaziy Osiyoda transport-kommunikasiyalarni rivojlantirish bo'yicha ilgari surgan bir qator tashabbuslarini amalga oshirishga jumladan, Markaziy Osiyoning mintaqaviy transport yo'laklarini rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish va shu asosda Markaziy Osiyo mamlakatlari transport kommunikasiyalari bo'yicha mintaqaviy kengashni shakllantirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston g'arbiy hududlarini Rossiya o'lkalari bilan iqtisodiy hamda madaniy aloqalarini yanada rivojlantirishni ko'zlab, Qo'ng'iro't-Beynov 410 kmlik temir yo'l qurildi. O'zbekistonda temir yo'l transporti sohasida muhim koridorlarga ega bo'lib hozirgi kunda O'zbekistonning eksport yuklarini jahon bozorlariga etkazib berish u orqali amalga oshiriladi.

Afg'oniston Mozori Sharif, G'alaba Surxondaryo viloyati hukumatlararo ulash nuqtasi orqali, umumiy masofasi 933 km tashkil etadi. Bandar Abbas Eron tranziti Turkmaniston orqali va Fors ko'rfazi orqali, Sohar Ummon, janub Karachi, Pokiston, Mumbai, Chittagong Bangladesh va Sharqiy Osiyo yo'nalishi bo'lib, bu yo'l Turkmaniston va Eron Islom Respublikasida joylashgan. Uzunligi 2827 km. Bu port orqali transport yo'lagi iqtisodiy jihatdan eng samarali va arzonidir.

. Hozirgi kunda dunyoda, ayniqsa mintaqamizda ro'y berayotgan chuqur va izchil siyosiy-iqtisodiy jarayonlar amaldagi transport yo'laklaridan oqilona foydalanish bilan birga, mavjud yirik xalqaro bozorlar va faoi shakllanib borayotgan istiqbolli bozorlarni bog'laydigan yangi, samarali yo'nalishlarni ochish va o'zlashtirishni taqozo

etmoqda edi. Bu uzoq muddatli umumiy manfaatlarga mos kelardi, boy tabiiy zaxiralar va mineral xomashyo resurslaridan keng foydalanishni ta'minlashga ko'maklashardi, shuningdek davlatimizni ijtimoiy-iqtisodiy barqaror rivojlantirishning kafolati bo'lib xizmat qiladi va gumanitar hamkorlikni kengaytirish uchun yangi imkoniyatlar eshigi ochilardi.

Adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. - Toshkent: O'zbekiston, 2017.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - Toshkent: O'zbekiston. 2017.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning "O'zbekiston temir yo'llari" aksiyadorlik jamiyati jamoasiga tabrigi//Xalq so'zi, 2018 yil.
4. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi. – Toshkent: Ma'naviyat, 2017.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004 yil 30 noyabrdagi Toshguzar-Boysun-Qumqo'rg'on yangi temir yo'l liniyasi qurilishi loyihasini amalga oshirishni jadallashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida 559-son qarori. Lex.uz
6. Mustaqil O'zbekiston tarixi. Mas'ul muharrir A.Sabirov. - Toshkent: Akademiya, 2013.
7. O'zbekiston hududlari mustaqillik yillarida.-Toshkent: Sharq, 1996.

